

LENNART BLOM:

## Eko-kommissionen, politiskt beställningskrädderi

*I den av den socialdemokratiska regeringen tillsatta specialkommissionen mot ekonomisk brottslighet har inte den parlamentariska oppositionen tagit del. Den utestängdes från det faktiska inflytandet över utredningsarbetet och har hänvisats till ett par s k referensgrupper som beretts tillfälle följa arbetet men ej fått reservera sig mot kommissionens förslag. Slutbetänkandet är utomordentligt intressant och har i huvudsak förankring hos den, i princip, demokratiska fraktionen inom extremvänstern. Kommissionens rättssäkerhetsbegrepp utgår från att det är lika olyckligt om en skyldig får gå fri som om en oskyldig blir dömd.*

*Lennart Blom är moderat riksdagsman och ledamot av ekokommissionens referensgrupp.*

Omedelbart efter sin valseger i september 1982 gav socialdemokraternas agerande i vart fall besked om en sak: de hade till fullo insett att de mycket korta valperioderna ställde krav på snabbt agerande. En mot omvärlden osolidariskt kraftig devalvering genomfördes i praktiken redan innan maktskiftet ägt rum. De fyra s k vallöftena, som alla bidrog till att radera ut det mesta av mittenpartiernas försök till sanering av statsfinanserna, trumfades igenom utan prut. Operationen kombinerades med ytterligare miljardrullning på bla industristödssidan, allt i syfte att förstora upp budgetunderskottet redan för budgetåret 1982/83, (ett underskott som så småningom helt skulle skyllas på borgarna). Manövern underlättade utarbetandet av en budget för 1983/84, som kunde påstås tyda på ett finansiellt tillfrisknande, i vart fall i relation till närmast föregående budgetår.

De offentliga utredningarnas långrotande skulle snart vara ett minne blott. Och så en anslående innovation: ett par specialkommissioner tillsattes med buler och bång, en för att begrunda narkotikaproblemen och en annan för att ta itu med den s k ekonomiska brottsligheten. Det nya var inte kommissionsformen, det nya var att den parlamentariska oppositionen utestängdes från det faktiska inflytandet på utredningsarbetet och motades in i ett par s k referensgrupper.

Kommissionerna har arbetat snabbt. Narkotikakommissionen blev klar för någon tid sedan och eko-kommissionen levererade sitt slutbetänkande "Ekonomisk brottslighet i Sverige" (SOU 1984: 15) i mitten av mars månad.

Detta slutbetänkande är ett utomordentligt intressant aktstycke. Till stora

delar är det fråga om en i och för sig välskriven pamflett, med huvudsaklig förankring hos den, i princip, demokratiska fraktionen inom extremvänstern. Den som beslutsamt hållit i pennan är tydligen kriminologen Leif G W Persson, en frisk fläkt om man har särpräglade anspråk.

Ett betydande antal av de uppemot 30 förslag och framstötningar, som emanerar från eko-kommissionen, är svårbegripliga utan tillgång till den redovisning av bakomliggande värderingar och ideologier som slutbetänkandet innehåller. Ett försök till kortfattat referat, med vissa direktercitater, ger dessvärre en alltför blek bild av detta strålande original (s 118–143).

---

*Slutbetänkandet är en i och för sig välskriven pamflett, med huvudsaklig förankring hos den, i princip, demokratiska fraktionen inom extremvänstern.*

---

Inledningsvis anser sig kommissionen kunna konstatera att samhällets åtgärder mot brottsligheten sällan brukar höra till de stora politiska stridsfrågorna. Emellertid anses den ekonomiska brottsligheten därvid utgöra ett intressant undantag. "Dels kännetecknas synen på själva problemet av större politiska skiljaktigheter än vad som annars är fallet. Dels är de politiska attityderna ofta omvända i förhållande till den inställning som man möter till brottsligheten i övrigt. Det hårdaste politiska motståndet vad gäller

skärpta åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten kommer således från moderaterna. Det parti som i andra kriminalpolitiska sammanhang – som tex den traditionella brottsligheten eller narkotikabrottsligheten – sedan lång tid tillbaka intagit de mest profilerade ståndpunkterna i den kontrollerande och repressiva riktningen." Vidare säger sig kommissionen ha "svårt att förstå varför man speciellt inom det moderata lägret ofta visat en ambivalent inställning eller tomt aktivt motsatt sig olika åtgärder mot problemet" (dvs den ekonomiska brottsligheten).

Dessa partipolitiska markeringar i utredningsprosan kan te sig överraskande om man inte betänker att i kommissionen ingår riksdagsmannen Arne Nygren (s), tillika ordförande i den sk referensgruppen. Det partipolitiska nitet är denne mans signum.

Kommissionen går vidare med att fastslå att den traditionella kriminalpolitiken egentligen endast riktar sig mot "trasproletariatet"; så ej den moderna och uttalat progressiva icke-borgerliga kriminalpolitiken, som inriktas mot brister i det ekonomiska systemet. Den kritik som drabbar ett antal av kommissionens tidigare förslag för juridiskt hafs och slafs och därmed följande urgröpta rätts-säkerhet förorsakar kommissionen huvudbry. Man tvingas tillgripa ett definitionsresonemang av den typ som förekommer i varje ordinär marxistisk studerandes uppsats. I själva verket finns det två olika sorters rättssäkerhetsbegrepp, det traditionella och det moderna. Det förstnämnda anges ha sin rot i senare delen av 1700-talet och tar sikte på att söka skydda den enskilda individen



"mot en övermäktig och ofta grym stat". Den moderna synen på rättssäkerheten är något annat. Enligt kommissionens uppfattning menas numera med rättssäkerhet ungefär detsamma som rättsskydd, dvs medborgarnas skydd mot att bli utsatta för brott. "Det finns gott fog för bägge begreppen" fastslår kommissionen helt generöst.

När kommissionen emellertid kort därpå landar på ett första försök till partiell slutsats åstadkommes följande formulering: "Att en skyldig får gå fri och på det viset kan vålla ytterligare skada kan vara lika olyckligt som att en oskyldig blir dömd" (s 131). Därmed är utgångspunkten för kommissionens tänkande i fråga om rättssäkerheten given. Åtskilliga förslag och knapphändiga resonemang i de tusentals redan tidigare producerade utredningssidorna får sin förklaring. Och dessutom har ju Ingvar Carlsson såsom blivande huvudansvarig för propositionsarbetet på området försetts med ett lämpligt motto. Endast några små, behändiga justeringar i raden av frihetstal är erforderliga för att det skall bli möjligt att baxa in denna nya byggesten.

Med kommissionens – och förmodligen också socialdemokraternas/vpks – grundinställning till rättssäkerhetsfrågan är det svårt att se hur en med den borgerliga oppositionen gemensam plattform skall kunna snickras ihop. Fackliga representanter, LO-tidningen, herr Nygren (s) mfl tillsammans med Aftonbladet, kommer att hojtande föra debatter på nivå "de borgerliga vill slå vakt om ekobrottslingarna" (vilka de nu är?).

#### Kommissionens konkreta förslag

Det är inte möjligt att inom ramen för en tidskriftsartikel redovisa ens det väsentligaste av de många kommissionsförslagens innehåll. På ett antal punkter, bl a vissa resursförstärkningar, ökade insatser för att komma till rätta med gäldenärs- och konkursbrottsligheten m m kan man anta att riksdagen i relativ enighet godtar förslagen. På andra – främst i fråga om näringstillstånd (etableringskontroll), införande av sk omvänd bevisbörda (om än i begränsad omfattning), den ifrågasatta skyldigheten för revisorer att fungera som "skattespioner" m m – är utsikterna små att nå politisk enighet.

---

*... det helt orimliga skatte-trycket i Sverige uppmuntrar till lönsamma men olagliga transaktioner.*

---

Generellt torde man kunna säga, att regeringen redan genom sina direktiv bestämt huvuddragen i kommissionsförslagen: ökade kontrollresurser, skärpt lagstiftning över nästan hela fältet, urgröpt näringsfrihet (med dörren öppen för facket att så småningom tillvälla sig vetorätt mot nyetableringar). På en alldeles avgörande punkt, om man verkligen är intresserad av att minska incitamentet till ekonomisk brottslighet – en effektivare skatte- och avgiftsuppbörd, som automatiskt skulle omöjliggöra att en betydande del av den ekonomiska brottsligheten utvecklade sig i galopperande takt – står kommissionen tomhänt.

Påpekanden om att det helt orimliga skattetrycket i Sverige uppmuntrar till lönsamma men olagliga transaktioner möts med surmulen oförståelse. Enklare advokaty mobiliseras: i länder med ett lägre skattetryck förekommer minsann också ekonomisk brottslighet. Samtidigt har emellertid kommissionens ordförande haft en känsla av att exempelvis den utomordentligt utbredda skattebrottslighet som förekommer vid anlitan- de av privata dagmammor inte är riktigt tillfredsställande. En sk frizon diskuteras, i analogi med de femtusent skattefria kronorna vid bärplockning. En motsvarande idé till frizoner vid hjälp till grannar och vänner med exempelvis olika former av byggnadsarbete har lagts åt sidan. Facket var nämligen ointresserat. En avdragsrätt för styrkta reparationskostnader diskuteras i positiva ordalag. Det är ett bra förslag; moderaterna har i flera omgångar försökt få igenom idén i riksdagen, tyvärr förgäves. Men eftersom det kan bli vissa tekniska komplikationer avstår kommissionen från egna konkreta förslag. En modest attityd, som tyvärr inte präglar andra delar av problemkomplexet.

#### **Kommissionens arbetsformer**

Till sist något ord om kommissionens arbetsformer. Regeringen har valt alternativet "kommission" för att markera frå-

gans särskilda vikt. Den partipolitiska bockfoten sticker emellertid fram ordentligt. Oppositionspartierna har visserligen erbjudits platser i en sk referensgrupp, som beretts tillfälle följa arbetet och ge synpunkter. Med åberopande av kommittékungörelsen har emellertid alla former av reservationer eller särskilda yttranden, som skulle kunna åtfölja kommissionens förslag vid remissbehandlingen, vägrats. Konstruktionen innebär risker för att ett medansvar skall smitta av sig på oppositionens parlamentariska representanter. Hela idén är misslyckad, den manar inte till efterföljd. Dessutom har i referensgruppen plockats in vissa representanter för arbetsmarknadens parter, vilka omedelbart dras in i diskussioner där politiska värderingsfrågor måste vara centrala.

Som ett lamt men dock försvar har åberopats tidspressen. Man hade helt enkelt inte tid att låta oppositionen utforma alternativ och påverka själva uppläggnings- av utredningsarbetet. Det kan vara befogat att påminna om 1973 års brottskommission. Då var det också bråttom. Men kommissionen fick sedvanlig, parlamentarisk representation (vpk utslöts, vilket givetvis inte varit fallet denna gång). Skillnaden är i övrigt bl a den, att brottskommissionen hade en ordförande som kunde mötas med förtroende; dåvarande statssekreteraren Ove Rainer.